

Parlament del president de la Secció Filològica

[Introducció de la intervenció al Teatre Principal de Palma]

Ara fa cent anys que es va fundar la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, l'acadèmia de la nostra llengua catalana. Era l'any 1911. Feia tot just quatre anys que l'Institut havia iniciat les seves activitats. El 14 de febrer es va formalitzar el dictamen acord de la Diputació de Barcelona en què Enric Prat de la Riba decidia crear dues noves seccions a l'Institut d'Estudis Catalans: la de Ciències i la Filològica. En aquell document es designaven els primers membres de la nostra Secció:

- Els dos lingüistes més actius i prestigiosos del moment: Antoni Maria Alcover, que en seria el primer president, i Pompeu Fabra, figura clau de la codificació de la llengua. A ells dos dedicam especialment aquest acte d'avui.
- Al seu costat, tres grans escriptors, de generacions i tendències diverses: Àngel Guimerà, Joan Maragall i Josep Carner.
- I finalment, dos il·lustres coneixedors de les nostres dues grans tradicions culturals: Lluís Segalà, del camp de la filologia clàssica, i Frederic Clascar, estudiós de la cultura bíblica.

Avui és una data adequada per iniciar les activitats del nostre centenari, precisament entre el 14 de febrer i el 9 de maig, que va ser el dia en què es va reunir per primera vegada la Secció Filològica.

I aquest és també un lloc indicat per a emprendre aquestes celebracions, perquè l'Institut d'Estudis Catalans i la seva Secció Filològica són clarament institucions pròpies d'aquestes illes, i sempre hi ha hagut una participació especialment rellevant de representants de les Illes Balears en la seva composició, en la seva orientació i en la seva activitat.

Si Antoni Maria Alcover fou el primer president de la Secció Filològica, prèviament Miquel dels Sants Oliver havia estat un dels membres fundadors de l'Institut, l'any 1907. I després d'ells trobam entre els membres de l'Institut ja desapareguts bona part dels més destacats intel·lectuals d'aquestes illes: Joan Alcover, Miquel Costa i Llobera, Gabriel Alomar, Miquel Ferrà, Salvador Galmés, Joan Pons i Marquès, Josep i Elies Serra i Ràfols, Francesc de Borja Moll, Josep Maria Llompart o Marià Villangómez. Actualment són 8 els membres de la Secció Filològica procedents de Mallorca, Menorca i Eivissa, i 24 en total els illencs que pertanyen al conjunt de l'Institut.

D'altra banda, en els darrers temps ha estat excel·lent la cooperació amb la Universitat de les Illes Balears, com a òrgan estatutari de caràcter consultiu en qüestions lingüístiques. No hi ha res més cert, per tant, que afirmar que aquesta ha estat i és la primera institució acadèmica de les Illes Balears, ni res més justificat que iniciar aquí i avui el centenari de la Secció Filològica.

[Introducció de la intervenció al Palau de la Generalitat de Catalunya]

El 14 de febrer de 1911, ara fa exactament cent anys i dos mesos, Enric Prat de la Riba signava el dictamen acord de la Diputació de Barcelona amb el qual es creaven la Secció de Ciències i la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, l'acadèmia de la nostra llengua catalana. En aquell document es designaven també els primers membres de la nostra Secció:

- Els dos lingüistes més actius i prestigiosos del moment: Antoni Maria Alcover, que en seria el primer president, i Pompeu Fabra, figura clau de la codificació de la llengua. A ells dos dediquem especialment aquest acte d'avui.
- Al seu costat, tres grans escriptors, de generacions i tendències diverses: Àngel Guimerà, Joan Maragall i Josep Carner.
- I finalment, dos il·lustres coneixedors de les nostres dues grans tradicions culturals: Lluís Segalà, del camp de la filologia clàssica, i Frederic Clascar, estudiós de la cultura bíblica.

Poques setmanes després, el 9 de maig de 1911, es va reunir per primera vegada la nova Secció Filològica.

Avui és, per tant, una data indicada per a iniciar les celebracions del centenari de la nostra Secció, i és lògic també que ho hàgim volgut fer a la seu d'aquesta institució, que ha tingut i ha de tenir un paper decisiu en l'impuls de les nostres activitats.

[Cos central de la intervenció]

Ara bé, des del mateix inici de la nostra commemoració volem subratllar el significat dels actes del centenari, que no es poden limitar en cap cas a una simple evocació del passat. Ens interessa per damunt de tot que tothom entengui i renovi el disseny inicial dels fundadors de la Secció Filològica: que sapiguem interpretar des d'una perspectiva actual quin ha estat el sentit profund de la trajectòria que ha seguit la nostra institució al llarg d'un segle, i que tot això ens permeti renovar la voluntat d'abordar amb encert les qüestions del present i construir junts el futur de plenitud que nosaltres volem i que els nostres fundadors ja van prefigurar.

Certament, ens cal recordar el passat a fi de reconèixer la dimensió espectacular de l'obra dels nostres predecessors, en contextos sovint molt adversos, i a fi de valorar els magnífics resultats que van aconseguir, l'esplèndid llegat que representa avui una llengua plenament codificada.

La importància d'una realitat tan immediata i omnipresent com la llengua sovint ens passa desapercebuda. No ens fem gaire càrrec del paper de la llengua com a sistema

específic amb què cada cultura organitza i designa tots els aspectes de la realitat que l'envolta; no reconeixem la funció decisiva de la llengua com a receptacle del bagatge històric d'un poble i com a garantia de continuïtat de tot un patrimoni; no som prou conscients de la potència de la llengua com a vehicle de la creativitat, del coneixement i de l'aprenentatge individual i col·lectiu; i sobretot no tenim ben present que la llengua és el vincle primordial d'interacció i de cohesió entre els parlants i els territoris d'una societat, i la base d'una conjunció general d'esforços que és la que ens permet fer una aportació específica i rellevant al diàleg de les cultures en el conjunt de la civilització universal.

Avui, quan s'han superat pràcticament totes les controvèrsies de la codificació lingüística, probablement ens passa desapercebuda l'enorme importància d'aquest patrimoni normatiu ja consolidat al llarg d'un segle. Imaginem, però, per un moment, la desintegració que s'hauria produït si l'esforç de codificació normativa no hagués culminat en el model de llengua que tenim avui i en l'amplíssim consens social que ha aconseguit en totes les terres de llengua catalana.

Ara hem de reconèixer que en aquest procés hi ha hagut persones clau, institucions crucials i moments decisius. Hem de saber llegir des del present les raons profundes dels grans encerts que van tenir aquelles persones i aquelles institucions en unes determinades conjuntures històriques. No sols per tenir una clara comprensió del passat, sinó per trobar-hi els elements fonamentals que poden orientar les nostres decisions d'avui, personals o institucionals.

Com va ser possible que tan sols en uns vint anys, entre 1911 i 1932, la llengua catalana passés de l'anarquia normativa a una codificació ortogràfica, gramatical i lèxica tan generalment assumida per tots els sectors culturals de tot el territori de llengua catalana?

L'empresa era gegantina i de resultats incerts. L'èxit no estava assegurat, en absolut. Avui podria semblar fàcil, precisament perquè hem tingut la immensa sort de rebre en herència aquest llegat transcendent.

Però la veritat, si ho pensem bé, és que tot hauria pogut sortir malament. I si va ser una història d'èxit, malgrat les enormes dificultats que s'hagueren de superar, va ser gràcies a una conjunció decisiva i tenaç d'esforços personals i institucionals, que des d'avui hem de saber reconèixer amb gratitud, valorar amb justícia i renovar amb decisió.

L'embranchada de la recuperació s'havia iniciat un segle abans, amb el moviment de la Renaixença, que va aglutinar els escriptors de tots els territoris de llengua catalana entorn d'un objectiu comú: restaurar l'esplendor medieval de la literatura culta i l'ús del català com a llengua moderna de cultura, al costat de les altres cultures del món.

Però els intents de codificació lingüística del segle XIX no varen prosperar. Aquell corrent de renaixement cultural i les transformacions socials que l'acompanyaven, sobretot a Catalunya, no van trobar el marc adequat fins que, als inicis del segle XX, van confluïr en un mateix esforç tres grans iniciatives:

- La *Lletra de Convit* que Antoni Maria Alcover va llançar el 1901, amb el seu apostolat infatigable per tots els racons del nostre espai lingüístic, a fi que tothom participés en la gran empresa de redreçament de la llengua, contribuint a recopilar la informació de tots els parlars i a fer un magne diccionari de la llengua catalana.
- La campanya de Pompeu Fabra i la revista *l'Avenç*, perquè s'establís una codificació clara, rigorosament sistemàtica i moderna de la llengua catalana, homologable amb qualsevol altra llengua europea de cultura.
- I un altre component crucial: el suport institucional i polític d'Enric Prat de la Riba, la Diputació de Barcelona, la Mancomunitat de Catalunya --i més tard la Generalitat.

L'èxit es va deure a aquesta gran conjunció entre l'impuls de les transformacions socials i culturals, la implicació que va promoure Alcover en tots els territoris, la racionalitat sistematitzadora de Fabra i el suport inequívoc i lúcid d'un estadista com Prat de la Riba, capaç de posar amb eficàcia les institucions al servei dels grans objectius de la societat.

És just i necessari que avui ho sapiguem entendre i que ho sapiguem portar a la pràctica de nou en el context actual i mirant cap al futur.

Perquè la nostra societat també avui experimenta transformacions ràpides i profundes que hem de saber comprendre i encaminar, i perquè la nostra llengua necessita, ara més que mai, guanyar-se un lloc igualitari en el context estatal, europeu i mundial.

La llengua no és tan sols el ciment que ha d'assegurar la cohesió i la continuïtat de la nostra societat. També és l'indicador més evident, la pedra de toc, de l'estatus d'igualtat que ens cal aconseguir en el nostre entorn.

La plena igualtat és avui un objectiu imprescindible, irrenunciable. I la nostra societat --diguem-ho ben clar i no en tinguem cap dubte-- la necessita i la pot aconseguir. En la dimensió lingüística i en qualsevol altra dimensió de la vida col·lectiva.

Avui tenim, gràcies a l'esforç col·lectiu d'aquests cent anys, una llengua indefinidament apta, com va dir Carles Riba, per a qualsevol dels usos comunicatius d'una societat moderna.

Tenim una base social prou àmplia, creativa i dinàmica, amb prou milions de parlants i amb una producció cultural tan sòlida i variada com qualsevol altra comunitat cultural europea.

Tenim la capacitat i el dret de ser reconeguts com a iguals entre les llengües i les cultures del món. Només ens falta la confiança col·lectiva en les nostres pròpies forces, la conjunció de la societat de tots els països de llengua catalana, amb uns lideratges polítics, econòmics i culturals que creguin plenament en les capacitats de la nostra gent i treballin amb la mateixa tenacitat i lucidesa que ara fa cent anys per tal d'articular, vertebrar i consolidar un espai lingüístic i cultural propi en l'escena mundial. Podem fer-ho i ho hem de fer.

La Secció Filològica ha estat, és i serà --com el conjunt de l'Institut d'Estudis Catalans-- una institució al servei d'aquest objectiu de la nostra societat. Des de la recerca històrica, dialectal i social de la nostra realitat lingüística; des de l'actualització constant d'unes propostes normatives que assegurin la unitat de la llengua respectant la variació de tots els parlars; i des del seguiment actiu i crític de l'evolució de la situació sociolingüística de la nostra societat.

El centenari que ara iniciem vol contribuir a fer visible la naturalesa i la importància d'aquesta funció social de la nostra institució, projectada cap al futur a partir de l'exemple dels qui ens han precedit al llarg d'aquest segle de trajectòria.

Una funció social que es manifesta en projectes de recerca tan rellevants com l'Atlas Lingüístic del Domini Català, dirigit pels professors Joan Veny i Lídia Pons, o com el Corpus Informatitzat i el Diccionari del Català Contemporani, que dirigeix el professor Joaquim Rafel. Una funció social que consisteix en l'actualització permanent de les orientacions normatives, amb el Nomenclàtor de toponímia de Catalunya, amb els mots incorporats periòdicament al Diccionari de l'Institut --que rep milions de consultes anuals en línia-- o amb la nova Gramàtica de l'Institut, que ja es troba ben a prop de la seva culminació. I una funció social que s'exerceix també per mitjà dels informes periòdics sobre la situació social de la llengua catalana, a fi que tant les institucions com tota la societat coneguin quines són les tendències positives que cal afavorir i les dificultats i obstacles que cal abordar amb decisió.

Perquè la nostra llengua creix. Entre dificultats sobrevingudes i obstacles sovint insidiosos d'aquells que no accepten la igualtat entre les llengües del món. Però la nostra llengua creix: creix en nous parlants, més enllà de la simple transmissió de pares a fills, i creix en nous estils i noves capacitats expressives. Per això volem, amb el conjunt de les nostres activitats, transmetre inequívocament a tota la nostra societat la certesa i l'autoconfiança en la pròpia llengua i en la capacitat d'aconseguir el futur de plenitud que mereixem.

Ho farem desplegant activitats diverses durant aquest any 2011; però també el 2012, en què celebrarem els 80 anys de dues fites clau en el procés de codificació: l'aparició el mateix any 1932 de les Normes de Castelló --referent normatiu compartit amb la societat valenciana-- i del Diccionari General de la Llengua Catalana de Pompeu Fabra. I encara el 2013, en què celebrarem el centenari de les Normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, que encara avui són el punt de trobada de tots els que escrivim en aquesta llengua.

I com que volem que aquesta celebració no tingui un caràcter merament acadèmic, us convidem a tots a participar en una iniciativa que hem anomenat "**2011, l'any de la paraula viva**". La coincidència del nostre centenari amb el de Joan Maragall, que a més de ser un dels primers membres de la Secció, va exaltar en el seu *Elogi de la paraula* la misteriosa força creadora del llenguatge, ens ha impulsat a convocar, juntament amb la Institució de les Lletres, els mitjans de comunicació, els creadors i professionals de la paraula, els ensenyants de tots els nivells, les entitats culturals, els professionals i les empreses, i tota la societat en general, a promoure tota mena d'activitats que contribueixin a descobrir, compartir, exercitar i celebrar la vitalitat, la creativitat expressiva i el dinamisme innovador de la nostra llengua, adoptant tots plegats aquest lema: "**2011, l'any de la paraula viva**".

Una paraula viva, una vitalitat i una creativitat lingüístiques, que són la justificació i el complement de les orientacions normatives que difon la Secció Filològica. La variació innovadora de la parla i la sistematització cohesionadora de la norma se són recíprocament imprescindibles.

Així, en la mesura que tota la gent que treballa per la vitalitat i la creativitat de la nostra llengua es faci visible amb l'adopció d'aquest mateix lema, estem segurs que es farà evident l'enorme dinamisme positiu de la llengua en la nostra societat i ens farem tots més conscients de les dimensions i el potencial de la nostra empenta cultural.

D'aquí a un any tenim el propòsit de reunir-nos de nou, entorn d'una sèrie de Festes de la Paraula Viva, a fi de celebrar junts la vitalitat creativa de la llengua i de reafirmar la nostra voluntat de treballar junts per la seva plenitud i la seva igualtat entre les llengües del món.

Fa un segle que hi som i pensem ser-hi molts de segles més, amb tots els qui continuaran la nostra feina. Amb tots els que des d'ara mateix ens hi voleu acompanyar. Gràcies a tots.

Isidor Marí